

Éva B. Halász – Ferenc Piti, *Az Erdődy család bécsi levéltárának középkori oklevélregesztái 1001-1387* [Regesta srednjovjekovnih isprava bečkog arhiva obitelji Erdődy, 1001.-1387.], A Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára, Budapest – Szeged 2019., 495 str.

Nastavljajući se na dugu tradiciju objavljivanja izvornog gradiva za srednjovjekovnu povijest u detaljnim regestima, mađarska historiografija objavila je novu zbirku od velike važnosti i za hrvatsku povijest. Autori Éva B. Halász i Ferenc Piti, oboje članovi Mađarske medievističke istraživačke grupe (Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport) Mađarske akademije znanosti, Sveučilišta u Segedinu, Mađarskog nacionalnog arhiva i Vojnopovijesnog instituta u Budimpešti, ovaj su put mađarsku, ali i međunarodnu znanstvenu javnost, posebice onu hrvatsku, slovačku i rumunjsku, koje zbog duge zajedničke povijesti dijele i zajedničke povijesne izvore, zadužili izdanjem regesta isprava obitelji Erdődy, koje se od kraja Drugog svjetskog rata čuvaju kao poseban depozit u bečkom Austrijskom državnom arhivu (Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Haus-, Hof- und Staatsarchiv).

Navedena zbirka je daleko od toga da bi bila nepoznata znanstvenoj javnosti, uključivo hrvatskoj, ali je njezino korištenje također bilo i vrlo limitirano. S mađarske strane, situacija je bila olakšana činjenicom da je o zbirci vodio brigu i mađarski delegat u Austrijskom državnom arhivu (mađarski arhivist ili povjesničar koji je na temelju međudržavnog ugovora između Austrije i Mađarske predstavnik Mađarskog nacionalnog odnosno državnog arhiva u Beču). Delegati Lajos Gecsényi i István Fazekas znatno su pridonijeli i sređivanju same zbirke, ali se unatoč tome katalog mogao koristiti isključivo *in situ* u bečkom arhivu. Mađarski nacionalni arhiv također je godinama pokušavao dobiti pravo da izradi i stavi u javnu znanstvenu uporabu digitalne kopije isprava, ali to sve do najnovijeg vremena vlasnik, grof István Erdődy, nije bio sklon dozvoliti, iako je vrlo susretljivo davao dozvolu za istraživanje. Posljednjih godina pregovori o tome se nastavljaju te ima dobrih izgleda da će se uspješno i okončati, na koji bi način isprave postale dostupne u kopijama i putem internetske platforme Hungaricana (ili barem za korištenje unutar Mađarskog nacionalnog arhiva). No, to za sada još uvijek nije moguće, pa je postojeća zbirka regesta ogromno proširenje našeg znanja o toj važnoj zbirci srednjovjekovnih isprava za ugarsku povijest (a velikim dijelom i hrvatsku, slovačku i rumunjsku povijest).

Arhiv o čijim se ispravama radi u knjizi nalazio se do kraja Drugog svjetskog rata u dvorcu Hlohovec (mađ. Galgóc) u Slovačkoj, koji je došao u posjed jednog od ogranaka obitelji Erdődy tijekom dvadesetih godina 18. stoljeća. Tadašnja glava tog ogranka, grof György Erdődy, predsjednik Ugarske kraljevske komore, u dvorcu je počeo stvarati obiteljski arhiv te je u njega prenio isprave iz arhiva različitih ogranaka obitelji te arhive nekih drugih obitelji (poput obitelji Bánffy i Losonczy) koje su u međuvremenu došle u posjed Erdődyja. Arhiv se tijekom 19. stoljeća počeo i znanstveno koristiti, a određenu znanstvenu brigu o njemu vodilo je Mađarsko povijesno društvo (*Magyar Történelmi Társulat*), koje je i objavilo dio tih dokumenata u svojoj već klasičnoj seriji *Hazai okmánytár* (*Codex diplomaticus patrius*). Prvi svjetski rat i uspostava Čehoslovačke dovela je i do nacionalizacije dvorca, ali je arhiv ostao u njemu kao vlasništvo obitelji Erdődy sve do početka 1945., kada ga je, zbog približavanja bojišnice i opasnosti od uništenja, grof Vilmós Erdődy uz potporu tadašnjih slovačkih vlasti prenio u Beč, gdje se od tada nalazi. Manji broj dokumenata, koji je tom prilikom ostao u Hlohovcu,

prenesen je u Bratislavu te se sada kao poseban fond (*Listiny Erdődy, 1216-1805*) čuva u Slovačkom nacionalnom arhivu (*Slovenský národný archív*).

Iako se velik dio isprava hrvatskog ogranka obitelji Erdődy nije nalazio u Hlohovcu, nego je najveći dio u 18. i 19. stoljeću prenesen u njihov dvorac u Vörösváru u Gradišću (danas Rotenturm u Austriji), odakle je u najvećem dijelu došao u Mađarski nacionalni arhiv, a dijelovi se nalaze u Hrvatskoj u Hrvatskom državnom arhivu, velik dio Hlohovečkih odnosno Bečkih isprava odnosi se na hrvatsku povijest te nam je objavljivanje njihovih regesta izrazito korisno. Jednim dijelom radi se i o kopijama koje je obitelj u cilju dokumentiranja obiteljske povijesti dala međusobno kopirati još od 18. stoljeća, a jednim dijelom i o dokumentima koji su prilikom različitih dioba prelazili iz jedne grane u drugu te bili pohranjeni u njihovim različitim sjedištima. Isprave su se tako odnosile na široko područje gotovo čitavog srednjovjekovnog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva od srednjovjekovne Slavonije preko Transdanubije do današnje Slovačke i Transilvanije te Banata.

Samo izdanje uzorno je priređeno i sastoji se od nekoliko cjelina. Nakon kraćeg predgovora u kojem je ukratko predstavljena povijest obitelji grofova Erdődy, njezine zbirke i arhiva te principi sastavljanja djela (*Előszó, 7-13*), donosi se popis kratica (*Rövidítések*) arhivskih fondova, izdanja izvora i češće citirane literature (15-18) te popis općenitih kratica (19-20) korištenih u knjizi. Glavni dio knjige predstavlja cjelina *Oklevéltársztak* (Regesti isprava, 21-302), koja sadrži 643 regesta. Svaki regist opremljen je kritičkim aparatom u kojem se donosi razriješena datacija i objašnjava u kakvoj je formi dokument došao do nas (kao original, transumpt ili kopija) te pod kojom se signaturom u arhivu čuva i, ukoliko je original, fizički opis isprave, podatak postoji li jedno ili više izdanja, čije se bibliografske reference donose u kraticama, te podatak da li postoje dosad objavljena regesta, kao i različite manje napomene. Naravno, svi ti podaci kao i sam regist donose se na mađarskom jeziku, što sigurno otežava šire korištenje djela izvan mađarske historiografije, ali ga ne onemogućava, jer je za njegovo korištenje ipak potrebno samo relativno ograničeno znanje mađarskog jezika, a pojedini tehnički termini korišteni su dosljedno i jednoznačno.

Na ovu glavnu skupinu regesta nastavlja se cjelina *Függelék: A galgóci Erdődy-levéltár Szlovák Nemzeti Levéltárban (SNA) őrzött oklevelei* (Dodatak: Regesti isprava hlohovečkog arhiva obitelji Erdődy koje se čuvaju u Slovačkom nacionalnom arhivu, 303-317), koja sadrži 59 regesta izrađenih i popraćenih kritičkim aparatom na istovjetan način, čime su na jednom mjestu barem virtualno objedinjene sve sačuvane isprave hlohovečkog arhiva obitelji, koje su danas, kako je već rečeno, sačuvane na više lokacija (Beč, Bratislava, Budimpešta). Taj je zadatak korisno upotpunjen s tri vrijedna kazala signatura (*Jelzetmutatók, 319-368*), složena po redosljedu čuvanja u pojedinim arhivima. Prva tablica pod naslovom 1. *HHSStA* (319-345) donosi konkordanciju signatura bečkog arhiva s registima objavljenim u knjizi te starim signaturama hlohovečkog arhiva, druga pod naslovom 2. *DL-DF* (345) konkordanciju signatura budimpeštanskog Diplomatičkog arhiva (DL) Mađarskog nacionalnog arhiva s registima objavljenim u knjizi i Zbirke diplomatskih fotokopija (DF) istog arhiva s registima Slovačkog nacionalnog arhiva objavljenim u cjelini *Függelék*, a treća pod naslovom 3. *Régi jelzetek* (347-368) donosi konkordanciju izvornih starih signatura iz Hlohovca s registima iz Beča i Bratislave te bečkim signaturama, čime je omogućena gotovo potpuna rekonstrukcija tog dijela ovog važnog obiteljskog arhiva.

Knjiga završava s detaljnim kazalom osobnih i geografskih imena i predmeta (*Név- és tárgymutató, 369-495*). U svom topografskom segmentu kazalo uz osnovne odrednice na ma-

đarskom sadrži i uputnice na te odrednice iz toponimije drugih jezika (slovačkog, hrvatskog, njemačkog i rumunjskog) te objašnjenja ubikacije prema srednjovjekovnim županijama i današnjim državama u kojima se nalaze, što ga čini izuzetno uporabljivim i instruktivnim.

Na kraju ovog kratkog prikaza, možemo zaključiti kako su autori objavom ove uzorno priređene zbirke regista omogućili zainteresiranim istraživačima dobar uvid u ovu važnu skupinu srednjovjekovnih izvora za povijest čitavog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, ali, u hrvatskom slučaju, i posebice važnu zbirku dokumenata za povijest srednjovjekovne Slavonije, te se možemo nadati kako će postati jedan od nezaobilaznih priručnika i za hrvatske istraživače, obogaćujući na taj način i hrvatsku historiografiju.

Damir Karbić

Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnoga arhiva u Zadru godine 1385. – 1493., sv. 2, prir. Robert Leljak, Državni arhiv u Zadru, Zadar 2019., 350 str.

Državni arhiv u Zadru je 2019. objavio drugi svezak serije *Zadarski inventari i oporuke. Inventaria et testamenta Iaderensia*, u kojoj se ovaj puta objavljuju preostali srednjovjekovni inventari iz fonda Inventari zadarskih građana (signatura fonda HR-DAZD-19), poznatijeg pod svojim kolokvijalnim nazivom Veličajna općina zadarska/Magnifica Comunità di Zara. Gradivo je prepisao i priredio Robert Leljak, autor prvog sveska serije (*Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnoga arhiva u Zadru godine 1325.–1385.*), a recenzenti tog izrazito vrijednog i multidisciplinarnog izdanja bili su priznati hrvatski paleografi Mirjana Matijević Sokol i Damir Karbić. Grafički je knjigu uredila Ines Bralić. Nastavljajući se na prvi svezak serije, prikazani svezak obuhvaća impresivnu količinu od pedeset i devet prijepisa privatno pravnih dokumenata zadarskih građana nastalih u razdoblju između 1385. i 1493. Kako je to navedeno u predgovoru knjizi autor, recenzenti i nakladnik Državni arhiv u Zadru (koji zastupa njegov ravnatelj dr. sc. Ante Gverić) ističu svoje očekivanje da će knjiga poslužiti kao polazište za buduća interdisciplinarna istraživanja u humanističkim znanostima, s obzirom na to da nam privatno-pravni dokumenti kao povijesni izvor, pružaju niz važnih podataka o svakodnevnom životu srednjovjekovne zadarske komune i njenim interakcijama s mediteranskim prostorom.

Navedeni drugi svezak je, kao i prvi, opremljen vrhunski pripremljenim kritičkim aparatom, nužnim za korištenje ovakve knjige povijenih izvora. Na početku nalazimo *Uvod* (7-8) koji je napisao Robert Leljak, a u kojem navodi kako se slično kao i u prvom svesku, po pitanju jezika nastojalo u najvećoj mjeri ostati vjeran izvorniku, poštujući sve jezične i paleografske osobitosti sastavljača svakog inventara. Jedina intervencija u tekst odnosi se na ortografiju odnosno pisanje interpunkcija prema logičkom smislu, kako bi se čitatelju olakšalo razumijevanje teksta. Nadalje, kako bi se korisnicima omogućilo lakše snalaženje u izvornom arhivskom fondu, donosi se *Tablica konkordanca prema broju u izdanju i rednom broju u izvorniku* (9-12), a slijedi mu vrijedan prilog s objašnjenjem *Znakova i kratica* (13) u svrhu lakšeg korištenje tog vrijednog izdanja.

Glavni dio knjige čine *Transkripti inventara* (15-262), u kojem nalazimo prijepis inventara i oporuka izrađenih u Zadru od 3. travnja 1385. do inventara sastavljenog krajem 1493., a predstavljenog 9. studenoga 1494. Na kraju knjige nalazimo cjelinu u kojoj Robert Leljak donosi